

แก่นอีสานวัฒนธรรม: พื้นที่บูรณาการการเรียนรู้สำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษา ด้วยการทำละครจากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น
Kaen Isan Wat: Integrated Learning Space for
Secondary School Students through the Creation of
Local Culture-based Theatre

พชญ อัคพราหมณ์^{1*}
Pachaya Akkapram^{1*}

Received: January 7, 2024

Revised: April 11, 2024

Accepted: April 22, 2024

CHOPHAYOM JOURNAL

^{*1}สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹The Division of Music and Performing Arts, Faculty of Fine and
Applied Arts, Khon Kaen University

¹(E-mail: pachak@kku.ac.th)

*Corresponding Author

บทคัดย่อ

บทความนำเสนอเกี่ยวกับโครงการแก่นอีสานวัฒนธรรมที่ดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ. 2562-2566 โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ และอธิบายหลักคิดและหลักปฏิบัติในโครงการแก่นอีสานวัฒนธรรม อันเป็นโครงการที่บูรณาการศาสตร์ศิลปะการละคร การศึกษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านพื้นที่การทำละครของนักเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้เขียนใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และนำแนวคิดละครประยุกต์กับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมาเป็นหลักวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า โครงการแก่นอีสานวัฒนธรรมมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมตามโจทย์และแนวคิดที่กำหนดขึ้นในแต่ละปี มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการละครเพื่อสร้างความรู้พื้นฐานสำหรับนักเรียน และมุ่งให้นักเรียนใช้พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการ 2 ลักษณะ ได้แก่ การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม โครงการฯ ได้สร้างปรากฏการณ์ละครนักเรียนมัธยมศึกษาในทิศทางที่สร้างสรรค์และแตกต่างจากโครงการประกวดละครของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนสามารถค้นหาศักยภาพในตนเอง รวมถึงการสร้างเรื่องเล่าท้องถิ่นที่สะท้อนคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างลุ่มลึก อันเป็นละครเยาวชนทางเลือกใหม่นอกเหนือจากเรื่องเล่าและละครกระแสหลักที่ปรากฏในสังคมไทย

คำสำคัญ: ละครประยุกต์, ละครจากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น, บูรณาการการเรียนรู้, แก่นอีสานวัฒนธรรม

Abstract

This article presents the Kaen Isan Wat Project, which operated from 2019 to 2023. Its primary objective is to examine, analyze, and elucidate the principles and practices of the project.

The Kaen Isan Wat Project integrates theatre arts, education, and local culture by establishing theatre production areas for secondary school students in northeastern Thailand. The author employed a method to gather information from various sources and applied the concept of theatre to integrate learning management as the analytical framework. The study's finding revealed that the Kaen Isan Wat Project has developed activity based on annually established questions and concepts. Theater-making workshops were conducted to impart fundamental knowledge to students and to enable them to utilize local community areas as learning bases through the integration of two forms: intradisciplinary and interdisciplinary. Notably, the project has sparked a creative phenomenon in secondary school students, unlike other student theatre competitions organized by the Ministry of Education in Thailand. Students are encouraged to explore their potential, including crafting local narratives that deeply reflect community cultural values. This creative youth theater initiative offers a new alternative to the prevailing stories and dramas in Thai society.

Keywords: Applied Theatre, Local Cultural-based Theatre, Integrated Learning, Kaen Isan Wat

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องที่มีความท้าทายอย่างมาก การศึกษาต้องมีความยืดหยุ่นและสร้างสรรค์ ผู้สอนต้องออกแบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจ และสามารถจัดการรับมือกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลง

อย่างรวดเร็ว การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้าง ได้เรียนรู้ที่จะดำรงตนในสังคมอย่างมีคุณค่า พื้นที่การเรียนรู้ต้องเอื้อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์จากการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้เรียนและระหว่างตนเอง (self-reflection) การค้นหาความกลมกลืนระหว่างชีวิตด้านใน (Subjectivity) และภาววิสัยจากโลกภายนอก (Objectivity) จะช่วยขัดเกลาให้ผู้เรียนมีกรอบคิดที่ชัดเจน รู้เท่าทัน มีจุดยืนในการดำรงตน ใช้ชีวิตที่เต็มไปด้วยความหมาย และมีหลักคิดในการมองโลกที่ยุติธรรม (วรรณดี สุทธิณารากร และคณะ, 2564)

การบูรณาการเรียนรู้ผ่านการทำละครในโครงการละครเยาวชนสร้างสรรค์แก่นอีสานวัฒนธรรม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ละครแก่นอีสานวัฒนธรรม” เป้าหมายสำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้เยาวชน-นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาภาคอีสาน มีพื้นที่เรียนรู้ที่แตกต่างจากห้องเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกทางความคิด ประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะและความสามารถหลากหลายในการทำงานกับโจทย์ แก้ปัญหาผ่านกระบวนการสร้างละครเวที และนำเสนอมุมมองหรือสื่อบุคคลของตนเองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนในบ้านเกิด หรือถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นฐาน เพื่อเชื่อมพื้นที่การเรียนรู้กับพื้นที่สังคมจริงเข้าด้วยกัน ตลอดจนเป็นพื้นที่เรียนรู้ใหม่เพื่อฝึกเยาวชน-นักเรียน ให้กล้าคิดต่างมองต่างและแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

ตลอดระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566) การดำเนินโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรม เกิดผลลัพธ์และผลกระทบในพื้นที่การศึกษา พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่เรียนรู้วัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้มีการพัฒนาและต่อยอดการทำโครงการลักษณะนี้อีกหลายแห่ง เช่น การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ละครเป็นเครื่องมือในชั้นเรียน การใช้ละครเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การศึกษาวิจัยในระดับอุดมศึกษา รวมถึงการประยุกต์ใช้ละครเพื่อพัฒนาเยาวชนและขับเคลื่อนประเด็นในสังคมอีสาน โดยนำทุนวัฒนธรรมในชุมชนทั้งพื้นที่ในเมืองและชนบทมาเป็นฐานการจัดการเรียนรู้ ทำให้แนวคิด วิธีการ และนวัตกรรมที่เกิด

จากโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรมขยายออกไปในพื้นที่หลากหลาย และสามารถนำเสนอตัวตน/คุณค่า ของพื้นที่ผ่านเรื่องเล่าและผลงานละครที่เป็น “ทางเลือกใหม่” นอกจากละครและเรื่องเล่ากระแสหลัก (Grand Narrative) ที่ผลิตซ้ำในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษา วิเคราะห์ อธิบายหลักคิดและหลักปฏิบัติในโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรมอันเป็นโครงการบูรณาการศาสตร์ศิลปะการละคร การศึกษา และวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านพื้นที่การทำละครของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการศึกษา

ผู้เขียนใช้วิธีสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ อาทิ บทความ วารสาร นิตยสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ บันทึกในเฟซบุ๊กส่วนบุคคลและแฟนเพจ แก่นอีสานวัฒนธรรม รายงานโครงการ ข่าวออนไลน์ และ วิดีทัศน์การแสดง รวมถึงศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง อาทิ ละครประยุกต์ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเยาวชนในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดระบบความคิด โดยข้อค้นพบจะถูกถ่ายทอดผ่านการเขียนอภิปราย เพื่อเสนอมุมมองอันเป็นสาระสำคัญของโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรม

เนื้อหา

แก่นอีสานวัฒนธรรม: สะท้อนตัวตนและคุณค่าชุมชนผ่านเรื่องเล่าจากท้องถิ่น
จุดเริ่มต้นโครงการมาจากการที่ผู้เขียนมีโอกาสร่วมเป็นหนึ่งในคณะกรรมการตัดสินการประกวดละครประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษา รอบชิงชนะเลิศระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้ชื่องานศิลป์หัตถกรรมนักเรียน ซึ่งหลังภารกิจ

เสร็จสิ้นลง ผู้เขียนมีข้อสังเกตหลายประการดังนี้

1. รูปแบบการนำเสนอ ใช้กลวิธีการบรรยายเนื้อหาหรือเล่าข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ โดยเรียบเรียงใหม่หรือใช้ข้อมูลเดิม สลับกับการแสดงนาฏศิลป์และจินตลีลา คล้ายกับการแสดงรูปแบบแสงสีเสียง ซึ่งเป็นที่นิยมในเทศกาลต่าง ๆ ของไทย มากกว่าเป็นละครเวทีสมัยใหม่ (modern theatre) ทั้งนี้ ผู้เขียนอนุมานว่า เนื่องจากโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่ได้มีการเรียนการสอนด้านศิลปะการละครอย่างจริงจัง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ แต่พบเพียงการสอนนาฏศิลป์และละครไทยเท่านั้น

2. การแสดงเน้นองค์ประกอบศิลป์ มากกว่านำเสนอความคิดหรือเนื้อหาสาระที่มีคุณค่าต่อผู้ชม โดยพบว่า กลุ่มผู้สร้างละครรับอิทธิพลจากการแสดงนาฏศิลป์โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบองค์ประกอบศิลป์ เพื่อความสวยงามดึงดูดใจผู้ชม รวมถึงอิทธิพลจากการแสดงอื่น ๆ เช่น การแสดงแสงสีเสียง การแสดงวงดนตรีลูกทุ่งจากรายการวไรต์โชว์ การแสดงวัฒนธรรมผ่านรูปแบบการ์ตูนหรือขบวนแห่ตามเทศกาลท้องถิ่น ฯลฯ การแสดงจึงนิยมเสนอภาพความยิ่งใหญ่ ตระการตา และดึงดูดผู้ชมผ่านองค์ประกอบศิลป์ที่สวยงาม

3. เรื่องราวประวัติศาสตร์ที่นำมาใช้ในการแสดง เป็นเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชาติกระแสหลัก (Grand Narrative) ตามการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ ที่กำหนดกรอบมาตรฐานตัวชี้วัดการเรียนรู้ระดับ ม.4-6 ให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยต่าง ๆ ของไทย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักความภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้แก่ ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ความเสียสละของชาวบ้านบางระจัน การกอบกู้เอกราชของพระเจ้าตากสิน ความกล้าหาญของสมเด็จพระศรีสุริเยทัย การสถาปนากรุงสุโขทัย รวมถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อยู่ในหลักคิดเดียวกัน เช่น ตำนานท้าวสุรนารี ตำนานพระยอดเมืองขวาง

ละครประวัติศาสตร์ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน จึงเป็นพื้นที่นำเสนอเนื้อหาและเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ชาติไทยกระแสหลัก เป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมและสำนึกใน “ความเสียสละของบรรพบุรุษไทย” ด้วยชุดข้อมูลและชุดความคิดประวัติศาสตร์ชาติแบบเดียว ซึ่งในความเป็นจริง ความเป็น “รัฐชาติ (nation state)”¹ ประกอบด้วยผู้คนและชุมชนหลากหลายตามภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ชาติไทยจึงไม่ควรถูกนำเสนอ ถูกเล่า และถูกผลิตซ้ำแบบเดียว

เรื่องเล่าและความเป็นท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ภูไท เรณูนคร เพื่อนำเสนอตัวตนและความภูมิใจของชาวนครพนม ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเรียนรู้ถึงความขัดแย้งและความสูญเสียที่ไม่ควรเกิดขึ้นต่อคนในพื้นที่ การยืนหยัดในชาติพันธุ์ตนผ่านการใช้ภาษาโคราช ฯลฯ ล้วนมีความสำคัญ และทำให้ผู้คนรู้ถึงภูมิหลัง/รากเหง้า เมื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในกระบวนการสร้างละครจะช่วยให้คนรุ่นใหม่เกิดความเข้าใจในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ นำไปสู่การยอมรับตนเอง รักและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ตัวตนและผู้คนที่แตกต่างกันในสังคม เกิดสำนึกรักชาติ ด้วยความรู้สึกร่วมภาค และสร้างความเป็นเอกภาพกับรัฐชาติมากกว่าการทำให้เชื่อผ่านประวัติศาสตร์กระแสหลัก การเกิดขึ้นของละครแก่นอีสานวัฒนธรรมจึงมีกรอบคิดสำคัญ คือ “สร้างพื้นที่แก่เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น”

¹การสถาปนาระเบียบการเมืองขึ้นมาโดยมีศูนย์กลางอำนาจ อันได้แก่ รัฐบาลกลางปกครองอาณาเขต และประชากรภายใต้กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น โดยมีอำนาจในการเก็บภาษี รวมทั้งการวางนโยบายในการบริหารประเทศ การที่จะเกิดรัฐชาติต้องเริ่มต้นสร้างรัฐ (state building) ด้วยการสร้างศูนย์กลาง จากนั้นจึงสร้างชาติ (nation building) คือ การทำให้คนที่อยู่ในชุมชนการเมืองที่ถูกนำมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐเดียวกันนั้น ผสมผสานกลมกลืนให้มีแนวความคิดร่วมเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของหน่วยการเมือง ซึ่งมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการศึกษาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (ลิซิท อีริเวคิน. (2552). การสร้างรัฐและการสร้างชาติ. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2567 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9520000048092>)

ภาพที่ 1 ละครเวทีเรื่อง เสียงปืนแห่งศรัทธา
ของนักเรียนโรงเรียนร่อนคำ จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒณ์ (2567)

ภาพที่ 2 โปสเตอร์ละครเวทีเรื่อง ขวัญตา
จากโรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒณ์ (2567)

ผู้เขียนให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าชุมชนหรือเรื่องเล่านอกประวัติศาสตร์ชาติแบบกระแสหลัก ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก สังคมไทยปัจจุบันกำลังเชื่อมต่อเข้ากับสังคมโลกผ่านมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสาร วัฒนธรรมทุกมุมโลกสามารถส่งอิทธิพล และหลอมรวมเข้ากับวัฒนธรรมไทยได้อย่างง่ายดาย เมื่อสังคมไทยถูกกลืนและกลายเป็นสังคมเดียวกับโลกใบใหญ่ อัตลักษณ์ชุมชนจึงมีแนวโน้มสูญหายไปไม่ช้า การมีอยู่ (existence) ของเรื่องราวชุมชนที่ปรากฏอยู่ในทุนวัฒนธรรม (cultural capital) จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะ มีภูมิรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมยาวนาน มีคุณค่า และมีความหมายต่อตัวตนของผู้คนและชุมชน

ภาพที่ 3 ฮอยฮิตัญอ โรงเรียนอุเทนพัฒนา จังหวัดนครพนม
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจศูนย์ศิลปวัฒนธรรม (2567)

ภาพที่ 4 ขวัญใจเรณู โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล จังหวัดนครพนม
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวันฉัตร (2567)

ประการที่สอง การเล่าและนำเสนอเรื่องเล่ากระแสหลักทั้งในระบบการศึกษา และสื่อต่าง ๆ ทำให้เรื่องเล่าชุมชนอันเป็น “ภูมิหลัง” ของผู้คนแต่ละภูมิภาคถูกทำให้กลายเป็นอื่น (otherness) และมีแนวโน้มสูญหาย ยกตัวอย่าง ผู้เขียนเกิดและเติบโตในชนบทอีสาน ไม่สามารถสืบเสาะได้ว่าภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ชุมชนของบ้านเกิดตนเองว่ามีที่มาอย่างไร รากเหง้าตนเองมาจากที่ไหน ร่องรอยเครือญาติขาดรอยต่อ ส่งผลให้ผู้เขียนมีระยะห่างจากชุมชน เมื่อเติบโตขึ้นและไม่ได้อาศัยในชุมชนบ้านเกิด ผู้เขียนจึงเหลือเพียงภาพความทรงจำวัยเด็กให้ระลึกถึง และรู้สึกว้าวนั่นมีถิ่นฐานกำเนิดจากที่ใด ส่วนความภาคภูมิใจนอกเหนือจากความเป็นคนอีสานที่กว่าจะ “หันกลับ (turn)” มาเจอได้นั้น ยังต้องทบทวนว่าสิ่งนั้นคืออะไรและสร้างความรู้สึกรักภูมิใจอย่างไร

พื้นที่ละครแก่นอีสานวันฉัตร จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เยาวชนในชุมชนมีกระบวนการเชื่อมต่อกับรากเหง้าและเรื่องราวของท้องถิ่น เช่น การสืบเสาะข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ การวิเคราะห์และสะท้อนความคิด การประกอบสร้าง

เรื่องราวในละครจากการศึกษาเรื่องเล่าของชุมชน การแสดงสัมผัสเสียงคนรุ่นใหม่ ผ่านผลงานละครเวที การสร้างสำนึกและความภูมิใจต่อชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างควมตระหนักรู้ การเคารพความแตกต่าง และสำนึกพลเมืองของประเทศบนพื้นฐานประชาธิปไตย

บูรณาการการเรียนรู้เพื่อเชื่อมต่อเยาวชนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานปี พ.ศ. 2551 ออกแบบการเรียนรู้เป็นกลุ่มสาระ โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะถูกแบ่งออกเป็น 3 สาระย่อย ได้แก่ สาระที่ 1 ทศนศิลป์ สาระที่ 2 ดนตรี และสาระที่ 3 นาฏศิลป์ การแบ่งกลุ่มสาระเฉพาะด้านมีข้อดี คือ สามารถจัดการเรียนรู้เฉพาะด้านได้อย่างเข้มข้น มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติทักษะหรือศึกษาความรู้ด้านนั้นอย่างเข้มข้น ในทางกลับกัน ผู้เรียนอาจขาดทักษะบูรณาการหรือนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในโลกความเป็นจริง

นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางไม่ได้กำหนดตัวชี้วัด เพื่อขับเคลื่อนผู้เรียนให้เกิดกระบวนการบูรณาการความรู้ในกลุ่มสาระหลักหรือข้ามกลุ่มสาระหลัก ปรากฏเพียงแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ระบุในเอกสารหลักสูตรแกนกลางไว้ว่า “การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม...” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ในความเป็นจริง การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษามุ่งความรู้กลุ่มสาระหลัก และสอนแบบแยกกลุ่มสาระมากกว่าบูรณาการ

อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2570 ได้เสนอให้มีการบูรณาการการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี

และโครงสร้างประชากร เพื่อให้เยาวชนทุกช่วงวัยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เข้าถึงการศึกษาและได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2566) ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ชนาธิป พรกุล (2561) แสดงทรรศนะไว้ว่า “เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์ สาขาวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรม การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้” การบูรณาการมีหลายรูปแบบตามที่กรมวิชาการ (อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2546: 25-30) เสนอแนวทางไว้ เช่น บูรณา การเชิงเนื้อหาสาระ บูรณาการเชิงวิธีการ บูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียน รู้ บูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม บูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ และ บูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน”

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความ เหมาะสมของผู้เรียนและสาระการเรียนรู้ ดังที่กฤษรา จิตรชญาวนิช (2562) ได้ เสนอแนวทางไว้ดังนี้ 1) จำนวนผู้สอนแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ การบูรณา การแบบผู้สอนคนเดียว การบูรณาการแบบคู่ขนาน และการบูรณาการแบบ โครงสร้าง 2) จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ บูรณาการ ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) จำแนก ตามประเภทของการบูรณาการ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ บูรณาการแบบ สหวิทยาการและบูรณาการแบบพหุวิทยาการ

ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมมุ่งการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมทั้งครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ละครเวที โดยใช้รูปแบบ การบูรณาการ 2 รูปแบบ ได้แก่ แบบที่ 1 การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการ เรียนรู้ (Intradisciplinary Integration) เป็นการนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ใน กลุ่มสาระเดียวกันมาผูกโยงกันภายใต้หัวเรื่อง (theme) เดียวกัน โดยจัดการ เรียนรู้ผ่านการลงมือทำละคร เช่น โรงเรียนอุเทนพัฒนา จังหวัดนครพนม บูรณาการ

สาระวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เช่น สาระนาฏศิลป์ สาระดนตรี และ สาระทัศนศิลป์ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทักษะศิลปะทั้ง 3 สาระผ่าน การสร้างละครเวที เรื่อง วาดศิลป์ถิ่นญ้อ

ภาพที่ 5 วาดศิลป์ถิ่นญ้อ โรงเรียนอุเทนพัฒนา จังหวัดนครพนม
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒณ์ (2567)

ภาพที่ 6 บทความการจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒณ์ (2567)

แบบที่ 2 การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Interdisciplinary Integration) เป็นการนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปหรือระหว่างศาสตร์ มาเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อจัดการเรียนรู้ภายใต้หัวเรื่อง (theme) เดียวกัน เช่น โรงเรียนนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ครูผู้สอนใช้วิธีการบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) ซึ่งเป็นการนำเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ เช่น เนื้อหาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมาใช้ในการสร้างสรรค์องค์ประกอบศิลป์ สาระการเรียนรู้ภาษาไทยในการสร้างบทละครมาสอดแทรกในกลุ่มสาระหลักที่สอน คือ สังคมศึกษา ในหัวข้อประวัติศาสตร์ โดยกำหนดหัวเรื่องตามแนวคิดของละครแก่นอีสานวัฒน์ คือ เรื่องเล่าจากการศึกษาชุมชนผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ละครเรื่อง วิถีศรัทธาศาสตร์มนตราอีสาน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากพื้นที่ชุมชนตนเอง เชื่อมประสบการณ์ชีวิตจากชุมชน นำเสนอความคิดและ โลกทัศน์คนรุ่นใหม่ผ่านผลงานละคร

ละครแก่นอีสานวัฒน์จึงเป็นพื้นที่เรียนรู้แบบบูรณาการ โดยมุ่งพัฒนาเยาวชน-นักเรียน ผ่านการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้ชุมชนเป็นฐานเชื่อมการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ ตามหลักสูตรของสถานศึกษาทั้งแบบบูรณาการในกลุ่มสาระหรือข้ามกลุ่มสาระ นอกจากผู้เรียนจะได้ประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านความคิดและปฏิบัติทักษะละครแล้ว ยังเป็นการเรียนรู้ใหม่ (relearn) เพื่อค้นพบความดีงาม ภูมิปัญญา และทุนวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมไว้ นำไปสู่การสร้างสำนึกรักท้องถิ่น และความภูมิใจในรากเหง้าของตน

สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการทำละคร

ละครแก่นอีสานวัฒน์มุ่งการปฏิบัติทักษะละครที่ผสมผสานศิลปะและวัฒนธรรมจากฐานชุมชน โดยนำเสนอผ่านบทละคร การแสดง และองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งผลงานละครเวทีต้องสร้างขึ้นใหม่และเป็นต้นฉบับ ทั้งนี้ โครงการได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ 3 ส่วน สำหรับครูและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. อบรมเชิงปฏิบัติการเครื่องมือทางศิลปะละคร เป็นกิจกรรมแรกหลัง

จากทีมโรงเรียนผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ ความสำคัญของกิจกรรมนี้ คือ “เรียนรู้ละคร” เนื่องจากไม่มีวิชาละครสมัยใหม่ในหลักสูตรแกนกลาง ครูและนักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างละครเวที กิจกรรมการอบรมจึงมีที่มหาวิทยาลัย-ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละคร มามอบความรู้และฝึกฝนทักษะพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างละคร นับตั้งแต่การเขียนบท การแสดง การกำกับการแสดง การออกแบบศิลป์ รวมถึงด้านศิลปวัฒนธรรมอีสาน อาทิ วรรณกรรม ทัศนศิลป์ ดนตรี และสื่อศิลปวัฒนธรรมอีสาน

การอบรมเป็นรูปแบบค่าย ระยะเวลา 3-5 วัน โดยแตกต่างกันไปตามโจทย์ของแต่ละปี ซึ่งกิจกรรมค่ายจะร้อยเรียงกันตั้งแต่การทำความรู้จักและเข้าใจละครเวที เรียนรู้เครื่องมือสำรวจชุมชน แนวคิดละครฐานชุมชน การค้นหา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เลือกประเด็น ตีความ สร้างโจทย์และกรอบคิด เพื่อสร้างงาน การพัฒนาเรื่องและบทการแสดง ฝึกทักษะการแสดงเบื้องต้น ฝึกกำกับการแสดงเบื้องต้น และทดลองสร้างผลงานละครขนาดสั้น กิจกรรมค่ายเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจต่อละคร และฝึกทักษะการทำงานละครทุกขั้นตอน ครูและนักเรียนที่ผ่านการอบรมสามารถนำเครื่องมือเหล่านี้ไปใช้ในระยะที่ 2 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสร้างละคร

2. กระบวนการสร้างละคร โดยนำกิจกรรมจากค่ายอบรมไปใช้ออกแบบการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่การศึกษาชุมชนจนสร้างผลงานละครเวที ฝึกซ้อม และเตรียมการแสดง กิจกรรมระยะนี้ ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยดูแลและให้คำแนะนำ ตลอดจนเป็นโค้ชในการผลักดันนักเรียนลงมือปฏิบัติ หรือเกิดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และเหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของนักเรียน เช่น นักเรียนบางคนสนใจอยากเป็นนักแสดง บางคนมีจินตนาการสูง ถนัดคิดและมีทักษะเขียนที่ดี มีความเหมาะสมกับการเป็นผู้เขียนบท หรือบางคนอยากทำงานเบื้องหลัง เป็นนักคิดและใช้จินตนาการในการสื่อสาร มองเห็นภาพบนเวทีได้เก่ง ความเป็น

ผู้นำที่ดี จึงเหมาะเป็นผู้กำกับการแสดง

กระบวนการระยะนี้ เน้นส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล (personalized learning) ผ่านการทำงานแบบมีส่วนร่วม (collaborative work) ทำให้เยาวชน-นักเรียน ค้นพบศักยภาพในตนเอง และพัฒนาสมรรถนะให้สูงขึ้นจากการเผชิญปัญหา และแก้ไขปัญหาระหว่างสร้างละคร ขณะเดียวกัน กระบวนการกลุ่มทำให้เกิดพื้นที่วิพากษ์วิจารณ์ ปะทะความคิด แลกเปลี่ยนและแบ่งปันความคิดระหว่างบุคคล ส่งผลให้ขีดความสามารถของนักเรียนสูงขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะชีวิตตามแนวคิดผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3. การจัดแสดงผลงานสู่สาธารณะ เป็นการเตรียมตัว เพื่อนำเสนอผลงานละครสู่สาธารณะ เกิดกระบวนการบริหารทีม ฝึกซ้อมในโรงละคร/พื้นที่แสดง ซึ่งแต่ละปีจะเปลี่ยนพื้นที่แสดงไปตามโจทย์ หัวใจสำคัญของกิจกรรม คือ ทำงานเป็นทีมและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากผู้ชม ฝึกสังเกตมุมมองผู้ชมที่สะท้อนผลงานละคร เพื่อนำไปพัฒนาในโอกาสต่อไป หรือนำไปถอดบทเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

สิ่งที่ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมริเริ่ม คือ สร้างโอกาสให้คุณครูและนักเรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา ได้เรียนรู้เครื่องมือทางการละครอย่างทั่วถึง (ในประเทศไทยจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะการละครเฉพาะระดับอุดมศึกษา) และนำไปใช้จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการแก่ผู้เรียน ในขณะเดียวกัน ยังสร้างพื้นที่และวัฒนธรรมการทำละคร ดูละคร แบ่งปันความคิดหลังทำและชมละคร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบยั่งยืน ไม่ใช่แค่ทำละครเพื่อสนุกสนาน หรือประชันขันแข่ง เพราะละครเป็นเครื่องมือกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ฝึกให้เยาวชน-นักเรียน ได้ค้นหามุมมองใหม่ ถ้าทำในสิ่งที่แตกต่าง และสร้างความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้

การประเมินผลเพื่อการพัฒนา

ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น เช่น การศึกษา

สังคมวิทยา วัฒนธรรม พัฒนาชุมชน และเทคโนโลยี เพื่อสำรวจและค้นหาคุณค่าใหม่ ผลงานละครไม่ได้มุ่งความเป็นศิลปะตามแบบแผน หรือเสนอความงามและสุนทรีภาพศิลปะการละคร (theatre arts) (พรรัตน์ ดำรุง, 2557) และใช้แนวทางละครฐานชุมชน (community-based theatre) ออกแบบวิถีจัดการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงชวนเข้ากับท้องถิ่น พชญ อัครพรหมณ์ (2563) อธิบายว่า “ละครฐานชุมชนเป็นการสร้างละครที่รวบรวมเรื่องราว ประเด็นความสนใจจากชุมชน อาจจะใช้ทักษะความรู้แบบศิลปะชาวบ้านที่ชุมชนคุ้นชิน เป็นกิจกรรมละครที่สัมพันธ์กับชุมชนนั้น ๆ เป็นการสร้างละครใหม่ที่มีมุ่งสู่การพัฒนาผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือผู้คนในชุมชนนั้น ๆ โดยมุ่งหวังว่าจะเกิดความรู้ ตระหนักในปัญหา และนำไปสู่การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้”

การประเมินผลคือขั้นตอนสำคัญในการตอบหรืออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยผู้ประเมินต้องมีความรู้ความเข้าใจว่า โครงการละครประยุกต์ที่ดำเนินการเป็นรูปแบบใด มีเจตย์หรือเป้าหมายอย่างไร เพื่อออกแบบเครื่องมือประเมินอย่างเหมาะสม และวัดประเมินผลได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ไม่ตัดสินด้วยเกณฑ์หนึ่งเดียว เพราะอาจทำให้ผลที่ได้ปราศจากความเป็นธรรม และลดทอนคุณค่าของละครประยุกต์ได้

ภาพที่ 7 การนำเสนอ “ละคร-กระบวนการ”
ซึ่งเกิดจากการกิจกรรมในค่ายละครแก่นอีสานวัฒนธรรมปีที่ 5
ละครเรื่อง ปม จากโรงเรียนอุดรพิทยานุกูล จังหวัดอุดรธานี
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒนธรรม (2567)

ภาพที่ 8 ผู้ชมรับชมโดยรอบพื้นที่แสดง
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒนธรรม (2567)

ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมจึงมีการประเมินหลากหลายวิธี เช่น สัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วม สังเกตการณ์ และประเมินผลงานการแสดง เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ โจทย์ และประเด็นแต่ละปี ถึงแม้ว่าการประเมินจะเป็นสิ่งสำคัญ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า คือ ทำอย่างไรให้กระบวนการเรียนรู้ของครูและนักเรียนแต่ละโรงเรียนยังมีอยู่ โดยอาจแปรเปลี่ยนเป็นโครงการลักษณะอื่น และมีโรงเรียน ชุมชน หรือหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหนุนเสริมกิจกรรม หลังการแสดงละครในโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรมสิ้นสุดลง

ภาพที่ 9 การขับเคลื่อนกิจกรรมละครในโรงเรียนหลังเสร็จสิ้นโครงการละครแก่นอีสานวัฒนธรรม
 ที่มละครโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จังหวัดขอนแก่น จัดค่ายละครชุมชนคนจนเมือง
 ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวัฒนธรรม (2567)

ภาพที่ 10 โรงเรียนตาลชุมพัฒนา
จังหวัดอุบลราชธานี นำละครเรื่อง สิดา ไปจัดแสดงให้ชาวอุบลได้รับชม
ที่มา : เฟสบุ๊กแฟนเพจแก่นอีสานวันน์ (2567)

โจทย์ ผลลัพธ์ และความท้าทายของละครแก่นอีสานวันน์
การดำเนินโครงการละครแก่นอีสานวันน์ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน
เป็นระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2562- พ.ศ. 2566) โดยแต่ละปีมีการกำหนดโจทย์
และสร้างกิจกรรมเรียนรู้แตกต่างกันออกไป โดยสรุปการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 1 โจทย์ การจัดการเรียนรู้ ผลผลิตและผลลัพธ์ละครแก่นอีสานวัฒนธรรม

โจทย์/หัวเรื่อง	การจัดการเรียนรู้	ผลผลิตและผลลัพธ์
ปีที่ 1 ไม่กำหนด theme ชัดเจนเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้ค้นหาและสำรวจความเป็นอีสานทั้งจากตนเองและรอบตัวผ่านแนวคิดโครงการ	- คัดเลือกทีมที่มีเรื่องย่อตรงกับแนวคิดโครงการเพื่อเข้าสู่รอบถัดไป (เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง-ทดลองเขียนเรื่องย่อ) - การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาบทละคร (ฝึกฝนทักษะการเขียนบทและพัฒนาบท) - การอบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการแสดง การกำกับการแสดง การออกแบบศิลป์ และการใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน (จัดรูปแบบแบ่งกลุ่มและเวียนฐานการเรียนรู้) - การสร้างสรรคและพัฒนาผลงานละคร - การนำเสนอผลงานละครสู่สาธารณะ	- ผลงานละครเวทีจำนวน 6 เรื่อง - ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์ด้านการทำละคร จำนวน 180 คน โดยแบ่งเป็นครู 18 คน และนักเรียน 162 คน - ผลงานละครมีความหลากหลายแต่มีแก่นที่ใกล้เคียงกัน คือ ประเด็นภายในครอบครัว ความขัดแย้งระหว่างความคิดของคนรุ่นเก่าและใหม่ โดยมีตัวละครอื่นเข้ามาสร้างเงื่อนไขก่อนที่ตัวละครหลักกับตัวละครปะทะ จะยอมรับเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงความคิดให้ตรงกัน
ปีที่ 2 ไม่กำหนด theme ชัดเจนเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้ค้นหาและสำรวจความเป็นอีสานทั้งจากตนเองและรอบตัวผ่านแนวคิดโครงการ	- คัดเลือกทีมที่มีเรื่องย่อตรงกับแนวคิดโครงการเพื่อเข้าสู่รอบถัดไป (เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง-ทดลองเขียนเรื่องย่อ) - การอบรมเชิงปฏิบัติการละครฐานชุมชน (เน้นการฝึกสำรวจชุมชน การสกัดข้อมูล การพัฒนาเรื่องและการแสดงด้วยวิธีการของละครดีไวซ์) - การสร้างสรรคและพัฒนาผลงานละคร - การนำเสนอผลงานละครสู่สาธารณะ	- ผลงานละครเวทีจำนวน 8 เรื่อง - ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์ด้านการทำละคร จำนวน 240 คน โดยแบ่งเป็นครู 24 คน และนักเรียน 216 คน - ผลงานละครมีประเด็นที่หยิบออกจาเรื่องในครอบครัว ไปเป็นเรื่องในชุมชนและสังคมมากขึ้น การเล่าเรื่องส่วนใหญ่จะให้ตัวละครหลักเป็นคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจในคุณค่าของศิลปะ-วัฒนธรรมของชุมชน และตัวละครปะทะจะเป็นคนรุ่นเก่าที่มองว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมไม่มีคุณค่ากับยุคปัจจุบัน
ปีที่ 3 ไม่กำหนด theme ชัดเจนเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้ค้นหาและสำรวจความเป็นอีสานทั้งจากตนเองและรอบตัวผ่านแนวคิดโครงการ	- คัดเลือกทีมที่มีเรื่องย่อตรงกับแนวคิดโครงการเพื่อเข้าสู่รอบถัดไป (เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง-ทดลองเขียนเรื่องย่อ) - การอบรมเชิงปฏิบัติการเครื่องมือทางศิลปะการละคร (จัดการเรียนรู้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคุณครู จะได้เรียนเครื่องมือจากวิทยากร เพื่อสามารถนำไปใช้และช่วยเหลือทีมในฐานะโค้ชได้ และการออกแบบการเรียนรู้ผ่านการทำละคร และกลุ่มนักเรียน จะได้เรียนเครื่องมือผ่านการเวิร์คชอปกับคอร์ดทีม ซึ่งเป็นวิทยากรที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นก่อนมาทำหน้าที่คอร์ดทีม) - การสร้างสรรคและพัฒนาผลงานละคร - การนำเสนอผลงานละครสู่สาธารณะ	- ผลงานละครในรูปแบบ play reading จำนวน 10 เรื่อง - ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์ด้านการทำละคร จำนวน 300 คน โดยแบ่งเป็นครู 30 คน และนักเรียน 270 คน - เนื่องด้วยสถานการณ์โควิด-19 ผลงานละครจึงนำเสนอในรูปแบบออนไลน์ และเป็นการอ่านบทละครโดยประเด็นที่น่าสนใจในปีนี้มีหลากหลาย ส่วนมากเชื่อมโยงกับความเชื่อดั้งเดิมของชนอีสาน คุณค่าทางศิลปกรรม และการยืนหยัดในความถูกต้องมากกว่ายอมจำนนได้อ่านจำกัด

ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมพัฒนาแนวคิด ออกแบบกิจกรรม และจัดการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอด 5 ปี เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ใหม่ (relearn) ทั้งผู้ที่เคยเข้าร่วมในปีก่อนหน้า และผู้ที่เข้าร่วมเป็นครั้งแรก เพื่อให้สามารถนำ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเนื้อตัวและชุมชนของตน มาเป็นวัตถุดิบสร้างเรื่องและจัดแสดงผลงานละคร เพื่อเสนอสาระ ความคิด และเสียงของคนอีสานรุ่นใหม่ไปยังผู้ชมและสังคม

บทสรุป

ละครแก่นอีสานวัฒนธรรม เป็นพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน-นักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียนให้กับเยาวชน โดยใช้เครื่องมือทางศิลปการละคร บูรณาการร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดละครประยุกต์ และละครจากฐานชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมทั้งครูและนักเรียนได้ฝึกฝนทักษะและสมรรถนะของตน ผ่านการลงมือปฏิบัติละคร เชื่อมไปสู่การฝึกคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ เพื่อค้นหามุมมองใหม่ที่แตกต่าง รวมถึงสามารถสะท้อนสัมผัสเสียงในใจผ่านการแสดงในละครได้อย่างสร้างสรรค์

ระยะเวลา 5 ปีของการดำเนินโครงการ เกิดผลลัพธ์และผลกระทบหลายด้าน โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจที่มีต่อศาสตร์ละคร ว่าไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสร้างความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้ การพัฒนา และสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่เยาวชน-นักเรียน หลายทีมที่ผ่านประสบการณ์จากการเข้าร่วมละครแก่นอีสานวัฒนธรรม สามารถนำเครื่องมือไปใช้จัดกิจกรรมในโรงเรียนได้ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือจัดเรียนการสอนแบบบูรณาการ หรือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การส่งเสริมประชาธิปไตย การสร้างสื่อละครเพื่อนำเสนอประเด็นสังคมและสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่แบบแผนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง แต่สามารถสร้างผู้เรียนให้ได้ตามลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยการทำละคร

สิ่งที่ละครแก่นอีสานวัฒนธรรมต้องพัฒนาและปรับปรุงต่อไป คือ การสร้างพื้นที่การทำงานละครสำหรับเยาวชนโดยแท้ ปราศจากการครอบงำของครู และเปลี่ยนบทบาทครูให้เป็นโค้ช เพื่อหนุนเสริมพลังการเรียนรู้แก่นักเรียน รวมถึงการมองวัฒนธรรมชุมชนให้มีความร่วมสมัย ไม่ใช่เพียงการอนุรักษ์ความดั้งเดิม และการใช้ละคร/การแสดง สร้างระบบนิเวศวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนในท้องถิ่นให้เกิดการเรียนรู้ สืบต่อ และสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนให้มั่นคงและยั่งยืนท่ามกลางความผันผวนของสังคมโลก

ข้อเสนอแนะ

บทความศึกษาวิเคราะห์ผ่านแง่มุมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยมีชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน ผู้เขียนใช้แนวคิดทางการศึกษาเป็นหลักผสมผสานแนวคิดละครประยุกต์ เพื่อชี้ให้เห็นว่า โครงการแก่นอีสานวัฒนธรรมเป็นพื้นที่พัฒนาและค้นหาศักยภาพนักเรียน และพยายามชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ละครสามารถสร้างการเรียนรู้ได้ เป็นพื้นที่แห่งความเท่าเทียม เป็นประชาธิปไตย นักเรียนและครูมีความเสมอภาค ลดอำนาจในพื้นที่เรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม หากมีการศึกษาและวิเคราะห์โครงการแก่นอีสานวัฒนธรรมในแง่มุมอื่น ๆ จะช่วยขยายให้เห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของโครงการฯ รอบด้านยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กุลิสรา จิตรชญาวนิช. (2562). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาธิป พรกุล. (2561). *กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พชญ์ อัครพรหมณ์. (2563). สุดแสน-สาวะถี: การออกแบบกิจกรรมละครฐานชุมชนและสร้างสรรค์การแสดง เพื่อบอกเล่าความทรงจำร่วมของชนอีสาน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(1), 271-313.

- พรรัตน์ ดำรุง. (2557). *ละครประยุกต์ การใช้ละครเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2552). *การสร้างรัฐและการสร้างชาติ*. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2567, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9520000048092>.
- วรรณดี สุทธิธารกร และคณะ. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและการจัดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สิริพัชร เจษฎาภิโรจน์. (2546). *การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.
- Prendergast, M., Saxton, J. (2009). *Applied Theatre: Globalized Case Studies and Challenges for practice*. Bristol: Intellect.